

Війни Пршемисла Отакара II з Арпадовичами (50 - 70-ті рр. XIII ст.)

У 1253 р. після смерті короля Вацлава II (1230 - 1253) повновладним правителем Чеських земель став його син Пршемисл Отакар II. У цей час йому довелося вести розпочату ще при житті батька боротьбу з угорським королем Белою IV (1235 - 1270) за австрійську спадщину герцогів Бабенбергів. Щоб припинити ворожнечу, в справу як посередник втрутився папа Інокентій IV (1243 - 1254). Вагою свого авторитету він схилив Чехію та Угорщину до укладення миру. Остаточню його основні положення було вироблено 3 квітня 1254 р. в Будині й підтверджено під час братиславської зустрічі Пршемисла Отакара II та Бели IV. За умовами договору чеський та угорський володарі поділили між собою спадщину Бабенбергів. Бела IV отримав більшу частину Штирії, а Пршемисл Отакар – решту (Novotny, 1937, s.16-17).

Війна значно виснажила як Чеське, так і Угорське королівства, тому обидва їх правителі погодилися на швидке розв'язання територіальних суперечок. Однак конфлікт відвернути не вдалося. Зростання великодержавних амбіцій Бели IV та Пршемисла Отакара II вело до нових зіткнень, які, внаслідок послаблення могутності Священної Римської імперії та політичного занепаду Польщі, виливалися в протистояння за гегемонію в Центральній Європі. Східний кордон із угорською державою став для Пршемисла Отакара відчутною перешкодою у розвитку універсалістських устремлінь (Prehled dejin Československa, I/1, 1980, s. 223-224).

В умовах послаблення цісарської влади загострення стосунків між Чехією та Угорщиною неминуче вело до нової війни. Сталося це в 1260 р., після того як штирійська шляхта виступила проти угорського панування й визнала своїм сеньйором чеського короля. Бела IV організував чималі сили, але у битві біля Крессенбрунна (неподалік від місця впадіння річки Морави в Дунай) 12 липня 1260 р. зазнав від Пршемисла Отакара II нищівної поразки (Prehled dejin Československa, 1980, s.226). У відомій середньовічній "Люстрованій хроніці" читаємо "... король (Бела IV – ІЛ.) року Божого 1260 зі своїм сином Іштваном, куманським воеводою Альпром недалеко від Морави зібрав військо, що мало виступити проти чеського короля Отакара. Однак 13 липня потерпів поразку й подався до Гамбургу ..." (Kroniky stredovekeho Slovenska, 1995, s.61). Пршемисл Отакар рушив в угорські володіння, обложив Братиславу

та інші міста, а відтак продиктував переможеному Белі IV умови миру. Бела IV був змушений відмовитися від претензій на бабенберзькі землі й на цьому його суперництво з Пршемислом Отакаром II за гегемонію в середньоевропейському просторі скінчилося (Prehled dejin Československa, 1980, s.226).

Цікаво відзначити той факт, що боротьбу з угорським правителем за австрійські території чеський король розглядав як захист християнського світу від зовнішніх ворожих та іновірних сил. Так, у посланні Пршемисла Отакара папі Олександру IV (1254 - 1261) перемога чеського війська у битві біля Крессенбрунна 1260 р. трактувалася як перемога "над незліченною силою фелодів-куманів, угорців і різних слов'ян ... валахів, печенігів та ісмаїлітів, а також схизматиків греків, болгар, сербських та боснійських єретиків" (Pokračovatelé Kostmovi, 1974, s.126). У розповіді Другого продовжувача Козьми про що ж подію, війську ворогів ("невірних" і "тих, хто був із ними") протиставляється військо "віруючих" на чолі з чеським королем, за успіх котрого молитися "більша частина християнства аж до великого Кельна" (Pokračovatelé Kostmovi, 1974, s.126).

Наведені свідчення на думку історика Б.Флорі, відображають формування уявлень про чехів як про "обраний народ", що займає особливе місце в християнському світі. Таким народом ("sancta natio", "natio christianissima"), котрий турбується про поширення й збереження християнського ладу, в публіцистиці XIII ст., як правило, зображувався німецький. Розмах політичної діяльності Пршемисла Отакара II зумовив зародження в чеському суспільстві поглядів про аналогічну історичну роль чехів. Одним із наслідків такої спрямованості ідейно-політичної діяльності чеської королівської влади (вона, без сумніву, мала серйозний вплив на погляди хоча б частини північної верхівки) стало віднесення південних і східних слов'ян до того зовнішнього ворожого світу, котрий чехам належало прилучити до "істинної віри" (Флорія, 1989, с.187-188).

Перемога біля Крессенбрунна відкривала для Пршемисла Отакара перспективи подальшого розмаху могутності. Окрилений успіхом, він, не очікуючи дозволу папського престолу, лише за згодою деяких єпископів розірвав шлюбні стосунки з Маргаритою Бабенберг і 25 жовтня 1261 р. у Братиславі оженився на Кунгуті, внучці Бели IV (Zemliska, 1989, s.161). Зауважимо, що по батьківській лінії Кунгута належала до династії Рюриковичів. Такий беззеремонний крок Пршемисла Отакара II римська курія не наважилася опротестувати, а тому схвалила розлучення і нове одруження чеського короля пост фактум. У 1264 р. мир із Угорщиною було підкріплено шлюбом Пршемислової племінниці Кунігунди

Браніборської зі сином Бели IV. На весіллі Пршемисла Отакар вразив усіх своїм багатством, що дало можливість хроністам називати його "королем золотим і залізним" (Dejiny zemi Koruny České I, 1997, s.17). Про Пршемислову велич свідчить і гордий титул, який з'являється в тогочасних чеських грамотах: "Otacharus, dei gratia rex Boemie, dux Austrie et Styrie et marchio Moravie" – "Отакар, з божої ласки король Чеський, герцог Австрійський та Штирійський і маркграф Моравський" (Zemlička, 1989, s.162).

В Угорщині тим часом поглиблювалася внутрішньополітична нестабільність. Молодий син Бели IV спадкоємець трону Іштван втрату Штирії сприйняв дуже болісно. Це привело до його відкритої конфронтації з батьком. Уже в 1262 р. Угорщина була фактично поділена на дві частини. Однією володів Бела IV, а іншою – Іштван. Під управлінням останнього знаходилися, в основному, східні комітати королівства, які ніколи не межували з доменом Пршемисла Отакара. Напруженість у стосунках між батьком і сином існувала й після 1262 р. Правда, інколи ситуація змінювалася на краще, проте до тривалого примирення не дійшло.

Дуже погіршилися відносини між Іштваном і Белою IV незадовго до смерті другого. Напередодні Бела своїм листом уповноважив Пршемисла Отакара II потурбуватися про його найближчих підданих, вірних магнатів та інших слуг. Бела IV побоювався поганого ставлення до них з боку Іштвана, коли той стане королем. Про те, наскільки великими й глибокими були чвари в угорській королівській родині, свідчить і такий факт: найулюбленіша донька Бели IV Анна, котра піклувалася про батька в останні дні життя, невдовзі після його смерті втекла з частиною угорських королівських регалій у Прагу до Пршемисла Отакара II (Marsina, 1979, s.45).

Якщо Угорщина в 1260 - 1261 рр. втратила всі надії на можливість заволодіти австрійськими територіями, то смерть герцога Каринтії і Крайни Ульріха II 1269 р. надала угорському королеві формальні підстави прилучитися до їх спадкоємців. Правда, в грудні 1268 р. Ульріх II на основі тестаменту заповів Каринтію і Крайну чеському правителю. Тому після смерті герцога тамтешня шляхта одразу визнала Пршемисла Отакара II своїм сеньйором. Але Ульріхів брат Філіпп також висунув претензії на цю землю. Задля послаблення позицій Філіппа чеський король у вересні 1269 р. добився обрання останнього патріархом Аквілеї, правда, без пільг згоди. Та Філіпп не хотів добровільно відмовитися від намірів стати герцогом Каринтії і Крайни. На законність Пршемислових прав кинула тінь і та обставина, що Ульріхова вдова Агнеса свою спадщину відказала

угорському королеві, котрий доводився їй родичем (Marsina, 1979, s.47-48). Таким чином, чергова сутичка Пршемисла Отакара II з Арпадовичами за австрійські території була неминучою.

Новий угорський володар Іштван V (1270 - 1272), на противагу Бели IV, з перших днів свого правління ставився до чеського короля вкрай неприязно. На погіршення стосунків між Чехією та Угорщиною суттєво вплинули дві обставини. По-перше, відсутність частини угорських королівських регалій, які донька Бели IV Анна відвезла в Прагу, а Пршемисл Отакар не поспішав повертати назад. По-друге, незгода Іштвана V з експансією чеського правителя до Каринтії і Крайни, адже формально Угорщина також мала спадкові права на ці землі. З метою остаточного врегулювання територіальних спорів представники Пршемисла Отакара II та Іштвана V 6 липня 1270 р. уклали у м. Брно тримісячне перемир'я, яке згодом було продовжено ще на два роки (до 11 листопада 1272 р.). Всупереч такому рішенню загопи Іштвана V наприкінці 1270 р. захопили Нижню Австрію, що Пршемисл Отакар розцінив як віроломне порушення домовленостей. Між Чехією та Угорщиною визрів черговий збройний конфлікт, розв'язання якого було питанням часу (Marsina, 1979, s.48-49).

Уже в квітні 1271 р. загопи Пршемисла Отакара II на річці Мораві перейшли угорський кордон. Усе військо налічувало приблизно 80 - 90 тис. осіб (Dejiny Slovenska I, 1986, s.235). Скупі рядки "Лностраної хроніки" повідомляють, що чеський король вторгся "з великою силою, з чехами, австрійцями, бранденбуржцями та представниками інших народностей" (Kroniky stredovekeho Slovenska, 1995, s.61). Першими впали замки Девін і Ступава. Дуже швидко Пршемисл Отакар зумів здобути й Братиславський град, після чого доручив його охорону загонові віденських городян чисельністю в 1500 чол. Відтак чеський король наказав спорудити через Дунай дерев'яний міст (ймовірно, на броді проти Водяної вежі), який укріпили земляними насипами. Втім, переправою Пршемисл Отакар скористався не зразу, позаяк вирушив не на південь, а в напрямку Трнави. Під час походу його війська захопили Святий Юр, Пезинок, Червоний Камінь, Трnavу й підійшли до річки Ваг, де також збудували дерев'яний міст (Dejiny Slovenska I, 1986, s.235).

Далі об'єктом наступу Пршемисла Отакара стала Нітрянщина. Загопи чеського володаря зайняли її значну територію аж до річки Грон. Вся вона була спустошена, хоча ніхто ніде не чинив їм якого-небудь опору. Нітрянський замок після короткочасного бою здався й так само, як і місто, був спалений. На кінець квітня армія Пршемисла Отакара II зайняла всю південно-східну Словаччину і з початком травня 1271 р. біля Братислави

переправилася на південний берег Дунаю (Dejiny Slovenska I, 1986, s.235). Проте військо Іштвана V відступало й уникало відкритого бою. Вирішальна битва, яка закінчилася не зовсім виразною перемогою чеського короля, відбулася 21 травня 1271 р. поблизу м. Мошонь. Відтак у Відні почалися переговори. Внаслідок спустошливих набігів угорців на Австрію та Моравію вони завершилися в Братиславі підписанням 2 липня 1271 р. мирного договору. Згідно з його положеннями Іштван V зрікся Штирії, Каринтії, Крайни та Віндінської марки на користь Пршемисла Отакара II. На початку травня 1272 р. укладену угоду схвалив і новий папа Григорій X (1272 - 1276) (Marsina, 1979, s.48-49).

В історіографії немає однастайності з приводу оцінок чесько-угорського протистояння. Про те, що угорська політика Пршемисла Отакара була спрямована на об'єднання Північної Угорщини (тобто сучасної Словаччини) з Богемським королівством, а Паннонії – з альпійськими землями твердив відомий чеський історик В. Халупецький (Chaloupecký, 1930, s.130-188). Не зовсім поділяв цю тезу Й. Шуста, який досить виважено підкреслював, що Пршемисл Отакар насправді більше переймався зміцненням свого впливу в Угорщині, аби при потребі міг скористатися її допомогою. Чеський король, наголошував дослідник, окупував частину Північної Угорщини фактично в час політичного безладдя, яке охопило країну після смерті Бели, з наміром оборонити свої землі від половецьких набігів (Šusta, 1935, s.45). На думку авторитетного американського вченого чеського походження Ф. Дворніка, саме Пршемисл Отакар II став справжнім творцем нової Австрійської імперії. Завдяки йому в історії Центральної Європи постала ідея союзу Богемії та Альпійських земель (Дворнік, 2000, с.26).

Ворожі стосунки між Чехією та Угорщиною тривали й після підписання мирного договору. Ситуація знову загострилася, коли по смерті 31-річного Іштвана V (6 серпня 1272 р.) угорським королем було проголошено його 9-літнього сина Ласла IV (1272-1290), прозваного Половцем (Куном). На перших порах країною правила королівська рада, в якій головну роль відігравав бан Йоахім Пектарі. Особистий ворог останнього, головний королівський казначей та братиславський жупан Егіда, визнав себе залежним від Пршемисла Отакара II й віддав йому під охорону всі свої маєтки разом із замками в т.ч. й Братиславський град (Dejiny Slovenska I, 1986, s. 235-236).

Тим часом до Угорщини повернувся ще один політичний противник Егіда барон Генріх Кесеґі (чеськомовний Ідржіх Кісецькі – І.Л.), який із 1270 р. перебував при празькому дворі. Очевидно, не без участі Генріха поширилися чутки, ніби-то внук Бели IV Бела Мачовскі (його мати Анна

з 1270 р. знаходилася в Чехії) з допомогою Пршемисла Отакара прагне зайняти угорський трон. Це викликало чергову неприязнь правлячих кіл Угорщини до чеського володаря. В 1272 р. Генріх Кесеґі підступно вбив Бела Мачовскі. Хоча всі про це добре знали, Генріх не поніс заслуженого покарання. Більше того, в 1273 р. він був навіть призначений баном Славонії (Novotny, 1937, s.261-264). Пршемисл Отакар сприйняв смерть внука Бели IV передусім як свою власну ганьбу, оскільки Бела Мачовскі доводився йому родичем і з його вбивством він однозначно втратив свого найважливішого союзника та інформатора при угорському королівському дворі (Marsina, 1979, s.50).

Прелюдією до нової війни між Чехією та Угорщиною став у лютому 1273 р. напад куманів на Моравію, Австрію, Штирію та Каринтію. Відповіддю на цю акцію був похід австрійців, які здобули Раб, а в травні – рейд мораван, котрі захопили й спалили разом із замком місто Нітру. При цьому згорів навіть архів Нітранського єпископства. Наприкінці липня військо Пршемисла Отакара II чисельністю 60 тис. чоловік перейшло річку Мораву й без великих перешкод дійшло аж до Вагу. Єдине, що наразі не зміг здобути чеський король – це Хахтицький замок, який обороняли Панкрац та Петер, сини Казимира зі славного роду Гунт Познан. Майже цілий серпень війська Пршемисла Отакара перебували в Травнянській низовині. Між тим загони городян і жовнірів з Відня й Віденського Нового Міста завладіли Братиславою та її градом, захопили Святий Юр, а також ряд інших фортець. Відтак чеський король перейшов зі своїм військом новозбудованим мостом через Дунай і проник у задунайські області аж до Сомбатхею. Вирішальної битви не відбулося, позаяк угорське військо, як і в 1271 р., її вперто уникало (Dejiny Slovenska I, 1986, s.236).

Поки Пршемисл Отакар II був зайнятий війною в Угорщині, у Священній Римській імперії готувалися до виборів нового німецького короля. Далекоглядне честолюбство спонукало Пршемисла Отакара до боротьби за отримання німецької корони і якусь мить він міг розраховувати на те, що досягне бажаної мети: кельський архієпископ Енгельберт вів із чеським правителем переговори, але той умови імперських князів не прийняв (Егер, 1997, с.433). Звичайно, будучи наймогутнішим володарем Центральної Європи, Пршемисл Отакар II зумів би в якості німецького короля, а відтак, можливо, й імператора Священної Римської імперії покласти край князівському сепаратизму і встановити нарешті мир. Однак, ворогуючі між собою німецькі курфюрсти були зацікавлені в тому, щоб мати не сильного, а слабого монарха. Тому 29 вересня 1273 р. (Егер, 1997 с.428; Novotny, 1937, s.269; Zemlička, 1989,

s.183), окремі дослідники стверджують, що 1 жовтня (Dejiny Slovenska I, 1986, s.236; Marsina, 1979, s.49), на з'їзді у Франкфурті-на-Майні вони обрали королем майже невідомого швабського графа Рудольфа I Габсбурга (1273 - 1291). Він перебував у родинних стосунках із нюрнберзькими Гогенцолернами й зумів забезпечити собі підтримку швейцарських кантонів та південно-рейнських міст (Пристер, 1952, с.20-21).

На момент обрання німецьким королем Рудольфа Габсбурга, могутність Пршемисла Отакара II досягла найбільшого розмаху й загрожувала порушити й без того хитку рівновагу сил у Священній Римській імперії. У цей час чеський правитель, крім Австрії, заволодів Штирією, Каринтією і Крайною. В Північній Італії під його владою опинилося Порденоне, під покровительство до нього перейшло Чівідале, генеральний капітул Аквиї визнав Пршемисла Отакара своїм капітаном (Novotny, 1937, s.252). "Збраславська хроніка" повідомляє, що, крім чівідальців, під захист Отакара перейшли тревізці й веронці (Kronika Zbraslavska, 1952, s.57). Він виступав із претензіями на німецьку корону й одночасно вів успішні війни з угорцями, незважаючи на грізні попередження папи. Втім, тільки-но Пршемисл Отакар довідався, що Рудольф Габсбург став німецьким королем, він відразу ж покинув Угорщину. Перед відступом його військо знищило деякі замки та фортеці, в т.ч. й Девін. Трнавугорці спромоглися відбити, але на братиславському граді чеський загін (як, між іншим, і в Шопроні, Мошоні та Старому Угорському граді) залишався аж до осені 1277 р. (Dejiny Slovenska I, 1986, s.236).

Єдиний із тодішніх курфюрстів Пршемисл Отакар відкрито виступив проти обрання Рудольфа Габсбурга, якого відтепер повністю підтримувала навіть папська столиця. Спритною дипломатією Рудольфові вдалося утвердити в суспільній думці імперії та частини Європи загарбницький імідж чеського короля, котрий потоптав існуючі порядки, а себе показати в світлі оновлювача порушених правових норм (Marsina, 1979, s.50-51). Уже на першому імперському сеймі в Нюрнберзі (листопад 1274 р.) Рудольф Габсбург провів рішення, за яким німецькому королю належало повернути всі державні землі, що знаходилися у володінні імператора Фрідріха II (1212 - 1250) до його відлучення, а відтак стали вакантними й були будь-ким самовільно захоплені. Ця постанова спрямовувалась, насамперед, проти Пршемисла Отакара II, котрий у роки міжцарів'я здобув Австрію, Штирію, Крайну й Каринтію. Чеському монарху наказали з'явитися в суд, але він відмовився. Не прибув Пршемисл Отакар і на Аугсбурзький рейхстаг (травень 1275 р.), після чого його було проголошено заколотником (Рыжов, 1999, с.471).

В Угорщині тим часом тривала відчайдушна боротьба між багатьма угрупованнями вельмож, які, користуючись малолітством короля Ласла IV, прагнули захопити всю повноту влади в країні. Наймогутнішими лідерами олігархічних партій були Генріх Кесегі, бан Йоахім, Петер та Матуш Чаки. З них найбільшим ворогом чеського короля вважався бан Йоахім. Саме він зумів з часом створити сприятливі умови щодо союзу Угорщини з Рудольфом Габсбургом, котрий всіляко намагався приборкати непокірного Пршемисла Отакара II. Адаже останній не приховував свого презирства до "бідного графа" й навіть відмовився визнати його королем. І хоча послаблена внутрішніми чварами Угорщина не була сильним військовим та політичним суперником, Пршемисл Отакар 1275 р. робив спроби через посередництво неаполітанського двору забезпечити її нейтралітет у своєму протистоянні з Рудольфом Габсбургом. Однак досягти бажаного результату чеському королеві не вдалося (Dejiny Slovenska I, 1986, s.236).

Перш ніж розпочати війну з Пршемислом Отакаром, Рудольф Габсбург викликав усіх його ленників, аби присягнули йому на вірність та проголосив їх попередню васальну клятву чеському королеві недійсною й такою, що втратила силу. Уже в липні 1276 р. Рудольф закликав з Ульма листом угорського короля Ласла IV до спільної боротьби проти Пршемисла Отакара, бо, мовляв, настав час розплати за вчинену останнім шкоду. Восени цього ж року Рудольф напав на Австрію. Покинутий своїм прибічником Генріхом Баварським, Пршемисл Отакар виявився не в змозі відстояти альпійські володіння. Відчинити браму Рудольфові відмовився тільки Відень. Пршемисл Отакар послішив на допомогу обложеному місту, але перед вирішальною битвою його зрадила богемська знать. Збагатившись завдяки економічному розвитку своїх доменів, вона, очевидно, наслідувала приклад німецьких вельмож і шукала більшу незалежність від королівської влади. Ватажком заколотників був Завіш із Фалькенштейна (Дворнік, 2000, с.27; Šusta, 1895, s.69-75, 246-259, 384-392). Під впливом останнього до заколотників приєдналася й південночеська дворянська родина Вітковшів. На думку Й.Шусти, Вітковці прагнули створити самостійну державу під прямим покровительством імперії, тоді як Б.Ринешова, навпаки, припускала, що їх претензії носили чисто становий характер (Šusta, 1895, s.384-392; Rynešova, 1932, s.45-60; Vaníček, 1981, s.89, 105).

Такий перебіг подій, а також імовірність активного залучення на бік Рудольфа Габсбурга Угорщини, змусило чеського короля розпочати переговори й у листопаді 1276 р. укласти угоду про мир. Пршемисл Отакар II відмовився від Австрії, Штирії, Каринтії, Крайни та марки Хебу.

а Богемію й Моравію визнав ленами німецького володаря. Щодо Угорщини, яка також була задіяна до положень мирного договору, то чеський правитель зобов'язувався звільнити всі зайняті її території й повернути відвезені до Праги королівські коронаційні регалії (Marsina, 1979, s.51).

Пршемисл Отакар, звичайно, умовами миру залишився вкрай незадоволений, а тому вже в 1277 р. настало чергове погіршення його відносин із Рудольфом Габсбургом. Нова угода, скріплена в травні 1277 р. у Відні, та зроблені до неї у вересні доповнення вносили ще більш суворіші обмеження щодо діяльності чеського володаря. Між тим Рудольф Габсбург зумів остаточно залучити до сфери своїх інтересів угорського короля. Уже 12 липня 1277 р. Рудольф уклав у Відні з уповноваженими Ласла IV союзницький договір, спрямований, насамперед, проти Пршемисла Отакара II. Тут, зокрема, було визначено зобов'язання німецького та угорського монархів щодо спільних дій у боротьбі з чеським правителем, а також домовлено про шлюб брата угорського короля Андраша, на той час славонського й хорватського герцога, з Рудольфовою донькою Клеменцією. Обидві сторони наголосили на необхідності вироблення єдиної лінії в разі ведення переговорів із Пршемислом Отакаром, важливості взаємної підтримки у справі повернення всіх зайнятих ним замків, фортець, міст і сіл угорському королеві (Marsina, 1979, s.52).

Умовити Рудольфа Габсбурга погодитися на пом'якшення положень угоди, підписаної в травні та доповненої у вересні, Пршемисл Отакар намагався листом від 31 жовтня 1277 р. Німецький король отримав цього листа на початку листопада в Гайнбурзі, де якраз мав приватну зустріч із Ласлом IV. Саме тут було остаточно затверджено союзний договір між німецьким та угорським правителем. Ласло IV та Рудольф Габсбург зобов'язалися, що взаємні непорозуміння вирішуватимуть спокійно й неупереджено, разом виступатимуть проти чеського короля, а мир із ним заключать лише після спільних попередніх домовленостей і узгоджень (Marsina, 1979, s.52-53).

Пршемисл Отакар, можливо, надто довго плекав надію домовитися з Рудольфом Габсбургом. Коли ж він переконався в марності своїх сподівань, то звернувся до Ласла IV. Однак пропозиція Пршемисла Отакара укласти тривалий мир із угорським королем (надійшла приблизно в листопаді 1277 р.) занадто спізнилася. У листі до Ласла IV чеський володар обіцяв, що поверне Угорщині всі королівські коронаційні регалії, відшкодує завдані збитки, виправить вчинені кривди та захищатиме разом з усіма своїми союзниками угорського короля перед цілим світом. При

цьому Пршемисл Отакар акцентував увагу і на родинні, династичні та, зрештою, й на сусідські зв'язки Чехії з Угорщиною. Ласло IV не тільки сповістив Рудольфа Габсбурга про зміст чеських пропозицій, але навіть надіслав йому листа Пршемисла Отакара, аби німецький король порадив, як краще сформулювати відповідь (Marsina, 1979, s.52-53).

У березні-квітні 1278 р. в Австрії було розкрито змову проти Рудольфа Габсбурга. Очолили заколот прихильні й наближені до Пршемисла Отакара вельможі, зокрема, його зять маршал Генріх Кунрінг (одружений на одній із позашлюбних доньок чеського короля) та колишній віденський бургомістр Пальтрам (Ковалев, 1999, с.92, 98). Вони перебували в дружніх стосунках із Іваном Кисецьким, на той час єдиним бунтівним магнатом у західному прикордонні Угорщини. Такий перебіг подій підштовхнув Рудольфа "раз і назавжди покінути з найбільшим шкідником – чеським королем", як про це він відзначив у листі до свого відданого союзника Ласла IV (Šusta, 1935, s.264). До подібного кроку німецького короля примусила і спроба Івана Кисецького, власника багатьох замків у австро-угорському прикордонні, ймовірно, не без згоди Пршемисла Отакара, – посадити на угорський трон Андраша (пізніше, в 1290 - 1301 рр. останній король Угорщини із династії Арпадовичів Андраш III, онук Андраша II (1205 - 1235) (Marsina, 1979, s.54).

Влітку 1278 р. збройний конфлікт між Рудольфом I Габсбургом та Пршемислом Отакаром II розгорівся з новою силою. Дієву підтримку чеському королеві надали налякані можливою німецькою експансією у зв'язку з падінням Богемії сilesькі П'ясти, очолювані вроцлавським князем Генріхом IV (1270 - 1290). Використовуючи слов'янські гасла, вони зуміли привернути на бік Пршемисла Отакара більшість польських удільних князів, які прислали в його розпорядження чисельні підкріплення (Хек, 1974, с.93). Рудольф Габсбург зі своїми загонами переправився через Дунай і розташувався в долині річки Морави поблизу Сухих Крут. Тут на Моравському полі 26 серпня 1278 р. відбулася вирішальна битва, під час якої війська чеського короля зазнали поразки. Пршемисл Отакар був оточений групою австрійських панів, які свого колишнього володаря, переможеного й безпомічного, по-звірячому вбили, залишивши на тілі незліченні смертельні рани. Перший удар, імовірно, наніс Бертольд із Еммерберка, аби помститися Пршемислові за свого родича, котрого той наказав умертвити (Zemlička, 1998, s.202-205).

Велику роль у цій битві зіграло також угорське військо, кероване палатином Матушем Чаком та крайовим суддею Штефаном із роду Гуткелет, яке особливо посприяло поразці Пршемисла Отакара (Dejiny Slovenska I, 1986, s.237). Рудольф Габсбург сприйняв свою перемогу з

радістю й гордістю. За його наказом, залишки Пршемисла Отакара були забальзамовані й виставлені на огляд в одній із віденських церков, що мало на меті переконати всіх у загибелі колишнього герцога Австрії та Штирії (Ковалів, 1999, с.94, 99). В Угорщині ж падіння Пршемисла Отакара привітали як божевільне щастя, а його смерть, на вимогу угорського короля, мала супроводжуватися гулянками й танцями, позаяк "затяжне чеське ярмо було знято з угорської шиї" (Šusta, 1935, s.279).

Таким чином, за Пршемисла Отакара II чесько-угорські відносини постійно погіршувалися, а в останні роки його володарювання характеризувалися взаємною недовірою й навіть ненавистю. Справжньою причиною такого розвитку подій були не лише суперечності між обома королівствами, але й боротьба за сфери їх політичного впливу та експансії. Було б дещо недоречно намагатися розглядати угорські походи Пршемисла Отакара як прагнення до створення великої слов'янської імперії чи стремління на тривалий час прислати південно-західну Словаччину або прикордонну Панонію до земель чеської корони. З обох боків це були, найімовірніше, династично-військові сутички за гегемонію в Центральній Європі, в яких Угорщина чотири рази капітулювала перед Пршемислом Отакаром II (1254, 1260, 1271, 1273), а переможницею стала лише як союзниця Рудольфа Габсбурга (1278). В результаті цього угорська зброя допомогла закласти основи влади Габсбургів

Література

- Дворнік Ф. Слов'яни в Європській історії та цивілізації / Пер. з англ. – К., 2000.
 Егер О. Всемирная история. – СПб., 1997. – Т. II.
 Ковалів В. Н. Образ чеського короля Пршемисла Отакара II в нарративних джерелах XIII – XIV століть // Славяне та їх сусіди. Середнє вікя – раннє нове вікя. Славяне та німці. 1000-літнє сусідство. мирніє зв'язи та конфлікти. – М., 1999. – Вып. 9. – С. 89-99.
 Пристер Е. Краткая история Австрии. – М., 1952.
 Рылов К. Все монархи мира. Западная Европа (энциклопедия). – М., 1999.
 Флора Б. Н. Этническое самосознание чешской феодальной народности в XII – начале XIV в. // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. – М., 1989. – С. 182-205.
 Хек Р. Феодальная раздробленность в Силезии // Польша и Русь. Черты общности и своеобразия в историческом развитии Руси и Польши XII – XIV вв. – М., 1974. – С. 80-113.
 Dejiny Slovenska I (do roku 1526). – Bratislava, 1986.
 Dejiny zemi Koruny České I. Čtvrté vydání. – Praha, 1997.
 Chaloupecký V. Uherská politika Přemysla Otakara II // Od pravěku k dnešku I. – Praha, 1930. – S. 130-188.
 Kronika Zbraslavská. – Praha, 1952.
 Kroniky středověkého Slovenska. Středověké Slovensko očima královských a městských kronikářů. Vybral, přeložil, poznámkami, vysvětlivkami a registrem doplnil a úvodně študoval

napisał Ph Dr. Júlíus Sopko, CSc. – Budmerice, 1995.

- Marsina R. Přemysl Otakar II. a Uhorsko // Folia Historica Bohemica I. – Praha, 1979. – S. 37-65.
 Novotný V. České dějiny. Dílu I. Část 4. Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara (1253-1271). – Praha, 1937.
 Pokračovatelé Knsmů. – Praha, 1974.
 Přehled dějin Československa I/1 (do roku 1526). – Praha, 1980.
 Rymešová B. Proč povstali Vítkovci proti králi Přemyslu Otakarovi II // Sborník prací k sedesátým narozeninám J. B. Nováka. – Praha, 1932. – S. 45-60.
 Šusta J. Záviš z Falkenštejna // Český časopis historický. – Praha, 1895. – Ročník I. – S. 69-75, 246-259, 384-392.
 Šusta J. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví (Česke dějiny II, 1). – Praha, 1935.
 Vaníček V. Vítkovci a Český stát v letech 1169-1278 // Československý časopis historický. – 1981. – Ročník XXIX. – Nr. 1. – S. 89-110.
 Žemlička J. Století posledních Přemyslovců. – Praha, 1998.